

Модуль 1

ЛІТЕРАТУРА ЯК ВИД МИСТЕЦТВА. ЗМІСТ І ФОРМА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Лекційний модуль

Лекція № 1

Тема: *ВСТУП. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ЯК НАУКА*

План

1. Літературознавство як одна з філологічних дисциплін. Мета і завдання визначених галузей літературознавства.

2. Теорія літератури як галузь, що досліджує, узагальнює і систематизує літературознавчі поняття. Історія літератури як галузь, що досліджує художню літературу в історичному аспекті від її зародження до сучасності. Розподіл історії літератури кожного народу на декілька періодів. Літературна критика як галузь, що дає ідейно-естетичну оцінку творам сучасності. Визначення літературною критикою місця як окремого твору так і спадщини письменника в літературному процесі епохи, розкриття позитивних і негативних рис художніх творів.

3. Зв'язок між теорією літератури, історією літератури і літературною критикою. Використання кожною з зазначених дисциплін здобутків двох інших.

4. Допоміжні літературознавчі дисципліни. Зв'язок літературознавства з іншими науковими дисциплінами.

Література

1. Білоус П., Левченко Г. Вступ до літературознавства. – К., 2012.
2. Введение в литературоведение: Хрестоматия /Под. ред. Николаева П. – М., 1988.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Загальне літературознавство. – Рівне, 1998.
4. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
5. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.

Лекція № 2

Тема: *ЛІТЕРАТУРА ЯК МИСТЕЦТВО СЛОВА*

План

1. Класифікації видів мистецтва за різними ознаками. Розподіл мистецтв на просторові, часові та синтетичні.

2. Відмінність видів мистецтв за матеріалом, в якому виконані їх твори. Переваги і недоліки матеріалів різних видів мистецтв.

3. Слово, як найбільш гнучкий матеріал. Література в широкому і вузькому розумінні терміна.

4. Художня література як одна з форм суспільної свідомості.

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001.
2. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
3. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури? – К., 2005.
4. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. - М., 1999.
5. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: У 4 кн. – К., 1994.

Лекція № 3

Тема: *ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ*

План

1. Визначення художнього образу. Структура літературно-художнього образу. Внутрішня специфіка структури літературно-художніх образів в залежності від родових ознак твору.

2. Специфіка ліричних, епічних, драматичних образів.

3. Класифікації літературно-художніх образів.

4. Образи індивідуальні, характерні, типові, образи-мотиви, топоси, архетипи.

5. Макрообрази і мікрообрази у творі. Специфіка образів автора і читача.

Література

1. Арутюнова Н. Образ, метафора, символ в контексте жизни и культуры // *Res philologica. Филологические исследования.* – М., 1990.

2. Моклиця М. Вступ до літературознавства. – Луцьк, 2011.

3. Павличко С. Теорія літератури. – К., 2002.

4. Сидоренко Г. Як читати і розуміти художній твір. – К., 1988.

Лекція № 4

Тема: *ЗМІСТ І ФОРМА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ*

План

1. Поняття «форми» і «змісту» у філософії і літературознавстві. Гармонія форми і змісту літературного твору. Художній твір як основна форма буття літератури.

2. Елементи змістової організації літературно-художнього твору: 1) тема; головна і другорядні теми; зовнішня і внутрішня теми літературного твору; 2) проблема

(проблематика) твору; 3) ідея; 4) фабула; залежність фабули від родової приналежності твору; 5) характер; типи характерів; узагальнені і індивідуальні характери;

соціально-історичні і загальнолюдські характери; 6) пафос літературного твору; види пафосу.

Література

1. Вступ до літературознавства: Хрестоматія. – К., 1995.

2. Левитан Л., Цилевич Л. Основы изучения сюжета. – Рига, 1990.

3. Левитан Л., Цилевич Л. Сюжет в художественной системе литературного произведения. – Рига, 1990.

4. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. – К., 2007.

5. Яус Г. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика. – К., 2011.

Лекція № 5

Тема: *СТРУКТУРА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ*

План

1. Композиція літературного твору. Сюжетні і позасюжетні елементи твору.

2. Портрет в художньому творі.

3. Образ-персонаж і прийоми його створення.

4. Образ-інтер'єр і його функції у творі.

5. Світ речей у літературному творі.

6. Пейзаж в художньому творі, його види і функції.

7. Оповідні інстанції: образ автора, оповідач, розповідач, ліричний герой.

8. Час і простір у літературно-художньому творі. Властивості художнього часу й простору. Можливості художніх часу й простору в епосі, драмі й ліриці. Абстрактний і конкретний час і простір. Образи часу.

9. Психологізм. Характерні ознаки психологізму. Можливості літературних родів для розкриття внутрішнього світу людини. Форми психологічного зображення. Основні прийоми психологічного зображення.

Література

1. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. - Дрогобич, 2008.
2. Качуровський І. Генерика і архітектоніка. – К., 2005.
3. Левитан Л., Цилевич Л. Сюжет в художественной системе литературного произведения. – Рига, 1990.
4. Манн Ю. Автор и повествование // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. - 1991. - Т. 50. - № 1.

Модуль 2.

ОСНОВИ ВІРШУВАННЯ. ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК

Лекційний модуль

Лекція № 6

Тема: РОДИ І ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ. ЕПІЧНИЙ РІД ЛІТЕРАТУРИ

1. Поділ літератури на роди.
2. Історія розвитку літературних родів.
3. Поняття про жанр. Жанр і рід.
4. Зміна жанрів в літературному процесі.
5. Генезис і родові ознаки епосу.
6. Основні епічні жанри

Література

1. Іванишин В. Нариси з теорії літератури. – К., 2010.
2. Кодак М. Поетика як система. - К., 2010.
3. Чернец Л. Литературные жанры. – М., 1982.
4. Шляхова Н. Емоції і художня творчість. - К., 1981.
5. Эсалнек А. Внутрижанровая типология и пути ее изучения. – М., 1988.

Лекція № 7-8

Тема: ЛІРИЧНИЙ РІД ЛІТЕРАТУРИ. ДРАМАТИЧНИЙ РІД ЛІТЕРАТУРИ. МІЖРОДОВІ І СУМІЖНІ ЖАНРОВІ УТВОРЕННЯ

План

1. Генезис і родові ознаки лірики. Проблеми класифікації типів ліричних творів. Жанровий поділ лірики.
2. Жанри ліро-епосу.
3. Генезис і родові ознаки драми. Жанрові типи драми.
4. Художньо документальні жанри літератури. Мемуари, щоденники, епістолярій, автобіографія та ін.

Література

1. Іванишин В. Нариси з теорії літератури. – К., 2010.
2. Кодак М. Поетика як система. - К., 2010.
3. Чернец Л. Литературные жанры. – М., 1982.
4. Шляхова Н. Емоції і художня творчість. - К., 1981.
5. Эсалнек А. Внутрижанровая типология и пути ее изучения. – М., 1988.

Лекція № 9

Тема: ОСНОВИ ВІРШУВАННЯ

План

1. Вірш і проза. Уявлення про поетичну мову.
2. Метрична система віршування: принципи, поняття стопи, розміру, основні віршовані розміри.
3. Тонічне віршування.
4. Силабічне віршування.
5. Силабо-тонічне віршування, його особливості, розміри.
6. Рима, види рим, типи римування.
7. Строфа.

Література

1. Безпечний І. Теорія літератури. – К., 2009.
2. Ковалев В. Выразительные средства художественной речи. – К., 1985.
3. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
4. Панов М. Ритм и метр в русской поэзии. Статья вторая. Словесный ярус // Поэтика и стилистика. 1988 - 1990. – М., 1991.
5. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.
6. Фролова К. Цікаве літературознавство. – К., 1991.

Лекція № 10-11

Тема: ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК

План

1. Поняття про літературний процес, його складові.
2. Літературні напрямки і течії. Історична динаміка напрямків в літературі.
3. Бароко, класицизм, сентименталізм як художні напрями.
4. Романтизм і реалізм як художні методи і напрями.
5. Модернізм. Символізм. Акмеїзм. Футуризм. Імажинізм. Експресіонізм. Імпресіонізм. Сюрреалізм. Екзистенціалізм.
6. Соціалістичний реалізм.

Література

1. Білоус П., Левченко Г. Вступ до літературознавства. – К., 2012.
2. Введение в литературоведение: Хрестоматия /Под. ред. Николаева П. – М., 1988.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Загальне літературознавство. – Рівне, 1998.
4. Клюге Р. О русском авангарде, философии Ницше и социалистическом реализме // Вопросы литературы. - 1990. - № 9.
5. Модернизм: Анализ и критика основных направлений. - М., 1987.
6. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
7. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.

Лекція № 12

Тема: СУЧАСНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС

План

1. Постмодернізм та історія літератури.
2. Ознаки новітнього літературного процесу.
3. Жанровий спектр сучасної літератури.

Література

1. Білоус П. Вступ до літературознавства. - К., 2011.

2. Борев Ю. Эстетика. - Смоленск, 1997. - Т. 2.
3. Вступ до літературознавства: Хрестоматія. – К., 1995.
4. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Загальне літературознавство. – Рівне, 1998.
5. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001.
6. Кузьменко В. Словник літературознавчих термінів. – К., 1997.
7. Литературная энциклопедия терминов и понятий /Под ред. Николюкина А. - М., 2001.
8. Літературознавчий словник-довідник. – К., 1997.
9. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
10. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.

Модуль 1

ЛІТЕРАТУРА ЯК ВИД МИСТЕЦТВА. ЗМІСТ І ФОРМА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Практичний модуль

Семінарське заняття № 1.

Тема: *ЛІТЕРАТУРА ЯК МИСТЕЦТВО СЛОВА.*

План

1. Літературознавство як наука про художню літературу.
2. Художня література – одна з форм суспільної свідомості.
3. Художня література як вид мистецтва. Класифікації видів мистецтва.
4. Художня література серед інших видів мистецтва:
  - література і живопис;
  - література і музика;
  - література і театр;
  - література і кіно тощо.
5. Поняття про художній образ. Класифікація образів.
6. Функції художньої літератури.

Практичні завдання й методичні рекомендації до заняття

1. Законспектувати статтю В. Асмуса «Чтение как труд и творчество» (Асмус В. Чтение как труд и творчество // Введение в литературоведение: Хрестоматія. – М., 1988. - С. 450 - 453) за наступним планом:
  - Своєрідність художнього світу, який сприймається читачем
  - Дві умови читання твору
  - Творча активність читача
  - Можливість різних прочитань твору
  - Роль перечитування твору
2. Законспектувати працю О. Потебні «Мысль и язык» (Введение в литературоведение: Хрестоматія. – М., 1988. - С. 170 - 173). Подумайте, як пов'язаний внутрішній зміст слова з його зовнішньою формою, яку роль може грати граматична форма слова.

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001.
2. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
3. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури? – К., 2005.
4. Сидоренко Г. Як читати і розуміти художній твір. – К., 1988.
5. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. - М., 1999.

Семінарське заняття № 2.

Тема: *ЗМІСТ І ФОРМА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ*

План

1. Поняття «форми» і «змісту» в філософії і літературознавстві. Гармонія «форми» і «змісту» літературного твору.
2. Структура і елементи змісту літературного твору.
3. Тема, ідея, проблема літературного твору.

Практичні завдання

1. Законспектувати статтю «Форма и содержание» (Литературный энциклопедический словарь /Под общ. ред. В. Кожевникова, П. Николаева. – М., 1987).
2. Визначити елементи змісту в оповіданнях А. Чехова «Про кохання» та Е. Хемінгуей «Кішка під дощем».

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001.
2. Левитан Л., Цилевич Л. Сюжет в художественной системе литературного произведения. – Рига, 1990.
3. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
4. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. - М., 1999.
5. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: У 4 кн. – К., 1994.

Семінарське заняття № 3.

Тема: *ЗМІСТ І ФОРМА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ* (продовження)

План

1. Дія, процесуальність - фактори, що визначають своєрідність художнього світу.
2. Конфлікт, колізія. Конфлікт як основна рушійна сила твору.
3. Поняття фабули і сюжету.
4. Характер. Типи характерів.
5. Пафос літературного твору. Види пафосу.

Практичні завдання

1. Законспектувати фрагмент з «Лекцій з естетики» Г. Гегеля (одне з джерел: Введение в литературоведение: Хрестоматия. - М., 1988. - С. 280 - 283).
2. Законспектувати працю О. Веселовського «Поэтика сюжетов» (одне з джерел: Введение в литературоведение: Хрестоматия. - М., 1988. - С. 285 - 288).

Методичні рекомендації

За фрагментами з «Лекцій з естетики» Г. Гегеля дайте відповіді на такі питання:

- Що Гегель називає колізією?
- Чим конфлікт відрізняється від колізії?
- Як конфлікт сприяє появі дії?

В історичному русі літератури сюжет постає не просто як раз і назавжди дана схема. Як представлене історичне формування сюжетів у праці О. Веселовського «Поэтика сюжетов»?

У системі літературознавчих категорій літературний характер посідає особливе місце. Адже якщо література справді є «людинознавством», як казав М. Горький, то літературознавство, розкриваючи сутність літератури, так чи інакше прагне до прояснення цієї властивості. Ми розпочали вивчення специфіки мистецтва слова з прояснення

природи художнього образу і, приступаючи до розгляду літературного характеру, звернемо увагу саме на особливості образу людини, образу-персонажа.

Відома дослідниця Л. Гінзбург у книзі «О литературном герое» (Л., 1979. - С. 5) писала: «Литературным героем писатель выражает свое понимание человека, взятого с некоторой точки зрения, во взаимодействии подобранных писателем признаков».

Літературний характер, як і будь-який художній образ, «зроблений», змодельований автором. Життєподібність персонажів у реалістичних творах - результат кропіткої роботи письменника, тривалого історичного розвитку образу людини в літературі та мистецтві в цілому.

Подумайте, яким чином відбувається сотворіння образу-людини? Чим відрізняється створений образ від прототипу?

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001.
2. Левитан Л., Цилевич Л. Основы изучения сюжета. – Рига, 1990.3. Моклиця М. Основы литературознания. – Тернопіль, 2002.
4. Павличко С. Теорія літератури. – К., 2002.
5. Сидоренко Г. Як читати і розуміти художній твір. – К., 1988.
6. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. - М., 1999.

Семінарське заняття № 4.

Тема: *СТРУКТУРА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ*

План

1. Композиція літературного твору.
2. Сюжетні і позасюжетні елементи твору.
3. Портрет у художньому творі. Різновиди портрету. Місце й функціональні можливості портрету в творі.
4. Образ-персонаж і прийоми його створення.
5. Образ-інтер'єр і його функції у творі.
6. Світ речей у літературному творі.

Практичне завдання

Виписати у зошит і проаналізувати за поемою М. Гоголя «Мертві душі» портрети Манилова і Собакевича, інтер'єри Коробочки і Ноздрьова.

Література

1. Бонечкая Н. «Образ автора» как эстетическая категория // Контекст-1985. Литературно-критические исследования. – М., 1986.
2. Вступ до літературознавства: Хрестоматія. – К., 1995.
3. Левитан Л., Цилевич Л. Основы изучения сюжета. – Рига, 1990.
4. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. – К., 2007.
5. Манн Ю. Автор и повествование // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. - 1991. - Т. 50. - № 1.
6. Мешкова Л. Авторская позиция в современной прозе (Теоретический аспект) // Филологические науки. - 1988. - № 3.

Семінарське заняття № 5.

Тема: *СТРУКТУРА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ* (продовження)

План

1. Пейзаж у художньому творі. Функції пейзажу в творі. Пейзаж у ліриці, епосі й драмі. Типологія пейзажу.
2. Час і простір у літературно-художньому творі. Властивості художнього часу й простору. Можливості художніх часу й простору в епосі, драмі й ліриці. Абстрактний і конкретний час і простір. Образи часу.
3. Психологізм. Характерні ознаки психологізму. Можливості літературних родів для розкриття внутрішнього світу людини. Форми психологічного зображення. Основні прийоми психологічного зображення.
4. Оповідні інстанції: образ автора, оповідач, розповідач, ліричний герой. Автор і його ставлення до персонажів.

Практичне завдання

Прочитати оповідання О. Пушкіна «Заметіль» і проаналізувати функції пейзажу у творі.

Література

1. Білоус П., Левченко Г. Вступ до літературознавства. – К., 2012.
2. Введение в литературоведение: Хрестоматия /Под. ред. Николаева П. – М., 1988.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Загальне літературознавство. – Рівне, 1998.
4. Манн Ю. Автор и повествование // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. - 1991. - Т. 50. - № 1.
5. Мешкова Л. Авторская позиция в современной прозе (Теоретический аспект) // Филологические науки. - 1988. - № 3.
6. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
7. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.
8. Яус Г. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика. – К., 2011.

Модуль 2.

ОСНОВИ ВІРШУВАННЯ. ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК

Практичний модуль

Семінарське заняття № 6

Тема: РОДИ І ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ

1. Поділ літератури на роди. Історія розвитку літературних родів.
2. Поняття про жанр. Жанр і рід. Зміна жанрів в літературному процесі.
3. Епос.

Практичні завдання

1. Зробити копії схем-таблиць літературних родів і жанрів. (Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001).
2. Підібрати приклади художніх творів епосу та його основних літературних жанрів.

Методичні рекомендації

Як відрізняються один від одного твори, котрі належать до різних літературних родів, якщо порівняти такі їх рівні:

- 1) художнє мовлення;
- 2) образи-персонажі й образ автора;
- 3) сюжет і конфлікт;
- 4) композиція;
- 5) умови сприйняття читачем.

Які можна виокремити принципи поділу літератури на роди? Чи є цей розподіл на роди непорушним? Які існують явища, що вони синтезують властивості літературних родів? Як ви можете схарактеризувати ліро-епіку, враховуючи вищевикладені параметри?

Подумайте, чи можна в новій і в давній літературах виділити твори, які безпосередньо співвідносяться з «чистим» літературним родом? Як саме проявляє себе літературний рід?

За якими параметрами можна схарактеризувати жанр? Чи збігатимуться ці параметри з тими, що визначають рід? І в чому різниця?

Література

1. Баррі П. Вступ до теорії: Літературознавство і культурологія. – К., 2008.
2. Денисова Т. Роман і романісти США ХХ століття. – К., 1990.
3. Пахаренко В. Українська поетика. – К., 2009.
4. Тынянов Ю. Литературный факт. – М., 1993.
5. Эсалнек А. Внутрижанровая типология и пути ее изучения. – М., 1988.

Семінарське заняття № 7.

Тема: РОДИ І ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ (продовження)

План

1. Лірика.
2. Драма.
3. Міжродові і суміжні жанрові утворення.

Практичне завдання

Підібрати приклади художніх творів лірики й драми та їх основних літературних жанрів.

Методичні рекомендації

Готуючись до заняття, подумайте, які жанри можна пов'язати з

- 1) античною культурою;
- 2) середньовіччям;
- 3) епохою Відродження;
- 4) бароко;
- 5) епохою класицизму;
- 6) новим часом (XIX - XX - XXI ст.).

Чи має система жанрів національну своєрідність? Порівняйте:

1) жанри романтичної літератури в Англії, Німеччині, Франції, Росії;
жанрове розмаїття російської та української літератур другої половини XIX ст.

Література

1. Буало Н. Поетичне мистецтво (будь-яке видання).
2. Лессінг Г. Гамбурзька драматургія (будь-яке видання).
3. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
4. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика: Учеб. пособие. - М., 1999.
5. Тынянов Ю. Литературный факт. – М., 1993.
6. Эсалнек А. Внутрижанровая типология и пути ее изучения. – М., 1988.

Семінарське заняття № 8

Тема: ОСНОВИ ВІРШУВАННЯ

План

1. Вірш і проза. Уявлення про поетичну мову.
2. Метрична система віршування: принципи, поняття стопи, розміру, основні віршовані розміри.

3. Тонічне віршування.
4. Силабічне віршування.
5. Силабо-тонічне віршування, його особливості.
6. Рима, види рим, типи римування. Строфа.

Практичне завдання

Записати у зошит приклади тонічного, силабічного вірша, силабо-тонічного (всіх п'яти його розмірів); приклади білого вірша, вільного вірша, верлібру.

Методичні рекомендації

Ознайомлення з основами віршознавства необхідно розпочинати з уточнення понять. Як допомогу можна використовувати будь-який підручник чи довідкову літературу.

Необхідно з'ясувати, що віршування як явище літературної творчості спирається на особливості мови. У більшості випадків ритмізація мовлення відбувається шляхом використання властивостей словесного наголосу та його розташування. Різні мови світу мають різний тип наголосу.

Як відомо, тонічне віршування вимагає наявності в кожному вірші певної кількості наголошених складів, не регламентуючи використання ненаголошених. Силабо-тонічний же вірш складається зі стоп, причому обов'язково однорідних.

І силабо-тонічна система, і тонічна активно використовуються в поетичній практиці, нездоланих кордонів між ними немає. Своєрідне проміжне явище - дольник.

Практичне визначення розмірів і типів вірша може проводитись у такій послідовності.

1. Уважне читання чи промовляння віршів з виокремленням ритмічних відрізків та розстановкою наголосів.

2. Складання схеми чергування наголошених і ненаголошених складів.

3. Складання схеми з однією з існуючих систем віршування, типом вірша.

4. Опис вірша згідно з принципами даної системи:

- a) для тонічного вірша - визначення кількості наголошених складів у кожному вірші, закономірностей чергування віршів з різною кількістю наголосів;

- b) для силабічного вірша - визначення кількості складів, розташування цезури;

- c) для метричного - визначення розміру, розташування цезури;

для силабо-тонічного - визначення типу стоп, їхньої кількості (визначення розміру), ритмічного розмаїття вірша (паузи, інтонації, іпостасу - заміна основної стопи стопою іншого типу).

Література

1. Арутюнова Н. Образ, метафора, символ в контексте жизни и культуры // Res philologica. Филологические исследования. Памяти академика Г. Степанова. – М., 1990.

2. Асеев Н. Родословная поэзии. – М., 1990.

3. Безпечний І. Теорія літератури. – К., 2009.

4. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. - Дрогобич, 2008.

5. Іванишин В. Нариси з теорії літератури. – К., 2010.

6. Качуровський І. Генерика і архітектоніка. – К., 2005.

7. Ковалев В. Выразительные средства художественной речи. – К., 1985.

8. Кодак М. Поетика як система. - К., 2010.

9. Комарова А. Метафоры и аллегории в произведениях Шекспира. – Л., 1989.

10. Литературная энциклопедия терминов и понятий /Под ред. Николюкина А. - М., 2001.

11. Чернец Л. Литературные жанры. – М., 1982.

12. Шляхова Н. Емоції і художня творчість. - К., 1981.

Семінарське заняття № 9-10

Тема: *ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК*

План

1. Поняття про літературний процес, його складові.
2. Традиції і новаторства як рушійна сила літературного розвитку.
3. Генезис мови художньої літератури, зміна жанрів, методів, стилів.

Практичне завдання

Записати в зошит приклади традиційного та новаторського в літературі, їхньої взаємодії.

Література

1. Білоус П., Левченко Г. Вступ до літературознавства. – К., 2012.
2. Введение в литературоведение: Хрестоматия /Под. ред. Николаева П. – М., 1988.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Загальне літературознавство. – Рівне, 1998.
4. Літературознавчий словник-довідник. – К., 1997.

Семінарське заняття № 11

Тема: *ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК* (продовження)

План

1. Літературні напрями і течії. Бароко, класицизм, сентименталізм як художні методи й напрями.
2. Романтизм і реалізм як художні методи і напрями.
3. Модернізм. Символізм. Акрмеїзм. Футуризм. Імажинізм. Експресіонізм. Імпресіонізм.
4. Сюрреалізм. Екзистенціалізм. Соціалістичний реалізм.
5. Провідні тенденції сучасного літературного розвитку.

Література

1. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
2. Наливайко Д. Искусство: направления, течения, стили. – К., 1985.
3. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.
4. Яценко М. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Українська мова і література в школі. - 1989. - № 2.

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема: *ЛІТЕРАТУРА ЯК МИСТЕЦТВО СЛОВА.*

Запитання

Художня література як вид мистецтва.

Функції художньої літератури

Завдання

2. Законспектувати працю О. Потебні «Мысль и язык» (Введение в литературоведение: Хрестоматия. – М., 1988. - С. 170 - 173). Подумайте, як пов'язаний внутрішній зміст слова з його зовнішньою формою, яку роль може грати граматична форма слова.

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001.
2. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
3. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури? – К., 2005.
4. Сидоренко Г. Як читати і розуміти художній твір. – К., 1988.5. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. - М., 1999.

Тема: ЗМІСТ І ФОРМА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Запитання

Структура і елементи змісту літературного твору.

Завдання

1. Законспектувати статтю «Форма и содержание» (Литературный энциклопедический словарь /Под общ. ред. В. Кожевникова, П. Николаева. – М., 1987).
2. Визначити елементи змісту в оповіданнях А. Чехова «Про кохання» та Е. Хемінгуей «Кішка під дощем».

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001.
2. Левитан Л., Цилевич Л. Сюжет в художественной системе литературного произведения. – Рига, 1990.
3. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
4. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. - М., 1999.
5. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: У 4 кн. – К., 1994.

Тема: ЗМІСТ І ФОРМА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ (продовження)

Запитання

Пафос літературного твору. Види пафосу.

Завдання

1. Законспектувати фрагмент з «Лекцій з естетики» Г. Гегеля (одне з джерел: Введение в литературоведение: Хрестоматия. - М., 1988. - С. 280 - 283).
2. Законспектувати працю О. Веселовського «Поэтика сюжетов» (одне з джерел: Введение в литературоведение: Хрестоматия. - М., 1988. - С. 285 - 288).

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001.
2. Левитан Л., Цилевич Л. Основы изучения сюжета. – Рига, 1990.
3. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
4. Павличко С. Теорія літератури. – К., 2002.
5. Сидоренко Г. Як читати і розуміти художній твір. – К., 1988.
6. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. - М., 1999.

Тема: СТРУКТУРА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Запитання

1. Композиція літературного твору.
2. Оповідні інстанції: образ автора, оповідач, розповідач, ліричний герой. Автор і його ставлення до персонажів.

Практичне завдання

Прочитати оповідання О. Пушкіна «Заметіль» і проаналізувати функції пейзажу у творі.

Література

1. Білоус П., Левченко Г. Вступ до літературознавства. – К., 2012.
2. Введение в литературоведение: Хрестоматия /Под. ред. Николаева П. – М., 1988.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Загальне літературознавство. – Рівне, 1998.
4. Манн Ю. Автор и повествование // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. - 1991. - Т. 50. - № 1.
5. Мешкова Л. Авторская позиция в современной прозе (Теоретический аспект) // Филологические науки. - 1988. - № 3.

6. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
7. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.
8. Яус Г. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика. – К., 2011.

Завдання

Виписати у зошит і проаналізувати за поемою М. Гоголя «Мертві душі» портрети Манилова і Собакевича, інтер'єри Коробочки і Ноздрьова.

Література

1. Бонецкая Н. «Образ автора» как эстетическая категория // Контекст-1985. Литературно-критические исследования. – М., 1986.
2. Вступ до літературознавства: Хрестоматія. – К., 1995.
3. Левитан Л., Цилевич Л. Основы изучения сюжета. – Рига, 1990.
4. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. – К., 2007.
5. Манн Ю. Автор и повествование // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. - 1991. - Т. 50. - № 1.
6. Мешкова Л. Авторская позиция в современной прозе (Теоретический аспект) // Филологические науки. - 1988. - № 3.

Тема: РОДИ І ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ

Запитання

1. Поділ літератури на роди. Історія розвитку літературних родів.

Завдання

1. Зробити копії схем-таблиць літературних родів і жанрів. (Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К., 2001).
2. Підібрати приклади художніх творів епосу та його основних літературних жанрів.

Література

1. Баррі П. Вступ до теорії: Літературознавство і культурологія. – К., 2008.
2. Денисова Т. Роман і романісти США ХХ століття. – К., 1990.
3. Пахаренко В. Українська поетика. – К., 2009.
4. Тынянов Ю. Литературный факт. – М., 1993.
5. Эсалнек А. Внутрижанровая типология и пути ее изучения. – М., 1988.

Тема: РОДИ І ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ (продовження)

Запитання

Міжродові і суміжні жанрові утворення.

Завдання

Підібрати приклади художніх творів лірики й драми та їх основних літературних жанрів.

Література

1. Буало Н. Поетичне мистецтво (будь-яке видання).
2. Лессінг Г. Гамбурзька драматургія (будь-яке видання).
3. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
4. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика: Учеб. пособие. - М., 1999.
5. Тынянов Ю. Литературный факт. – М., 1993.
6. Эсалнек А. Внутрижанровая типология и пути ее изучения. – М., 1988.

Тема: ОСНОВИ ВІРШУВАННЯ

Запитання

Метрична система віршування: принципи, поняття стопи, розміру, основні віршовані розміри.

Завдання

Записати у зошит приклади тонічного, силабічного вірша, силабо-тонічного (всіх п'яти його розмірів); приклади білого вірша, вільного вірша, верлібру.

Література

1. Арутюнова Н. Образ, метафора, символ в контексте жизни и культуры // Res philologica. Филологические исследования. Памяти академика Г. Степанова. – М., 1990.
2. Асеев Н. Родословная поэзии. – М., 1990.
3. Безпечний І. Теорія літератури. – К., 2009.
4. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. - Дрогобич, 2008.
5. Іванишин В. Нариси з теорії літератури. – К., 2010.
6. Качуровський І. Генерика і архітектоніка. – К., 2005.
7. Ковалев В. Выразительные средства художественной речи. – К., 1985.
8. Кодак М. Поетика як система. - К., 2010.
9. Комарова А. Метафоры и аллегории в произведениях Шекспира. – Л., 1989.
10. Литературная энциклопедия терминов и понятий /Под ред. Николюкина А. - М., 2001.
11. Чернец Л. Литературные жанры. – М., 1982.
12. Шляхова Н. Емоції і художня творчість. - К., 1981.

Тема: ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК

Запитання

Генезис мови художньої літератури, зміна жанрів, методів, стилів.

Завдання

Записати в зошит приклади традиційного та новаторського в літературі, їхньої взаємодії.

Література

1. Білоус П., Левченко Г. Вступ до літературознавства. – К., 2012.
2. Введение в литературоведение: Хрестоматия /Под. ред. Николаева П. – М., 1988.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Загальне літературознавство. – Рівне, 1998.
4. Літературознавчий словник-довідник. – К., 1997.

Тема: ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК (продовження)

Запитання

Провідні тенденції сучасного літературного розвитку.

Література

1. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
2. Наливайко Д. Искусство: направления, течения, стили. – К., 1985.
3. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.
4. Яценко М. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Українська мова і література в школі. - 1989. - № 2.

ЗАПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Літературознавство як наукова дисципліна. Мета і завдання літературознавства.
2. Теорія літератури як галузь
3. Розподіл історії літератури на періоди.
4. Літературна критика як галузь про ідейно-естетичну оцінку творів сучасності.
5. Зв'язок між теорією літератури, історією літератури і літературною критикою.
6. Допоміжні літературознавчі дисципліни.
7. Зв'язок літературознавства з іншими науковими дисциплінами.
8. Класифікації видів мистецтва за різними ознаками. Розподіл мистецтв на просторові, часові та синтетичні.
9. Відмінність видів мистецтв за матеріалом виконання творів. Переваги і недоліки матеріалів різних видів мистецтв.
10. Слово, як найбільш гнучкий матеріал. Література в широкому і вузькому розумінні терміна.
11. Художня література як одна з форм суспільної свідомості.
12. Художній образ. Структура літературно-художнього образу.
13. Внутрішня специфіка структури літературно-художніх образів залежно від родових ознак твору.
14. Специфіка ліричних, епічних, драматичних образів.
15. Класифікації літературно-художніх образів.
16. Образи індивідуальні, характерні, типові, образи-мотиви, топоси, архетипи.
17. Макрообрази і мікрообрази.
18. Специфіка образів автора і читача.
19. Поняття «форми» і «змісту» у філософії і літературознавстві.
20. Гармонія форми і змісту літературного твору.
21. Художній твір як основна форма буття літератури.
22. Елементи змістової організації літературно-художнього твору
23. Композиція літературного твору.
24. Сюжетні і позасюжетні елементи твору.
25. Портрет в художньому творі.
26. Образ-персонаж і прийоми його створення.
27. Образ-інтер'єр і його функції у творі.
28. Світ речей у літературному творі.
29. Пейзаж в художньому творі, його види і функції.
- 30.** Образ автора, оповідач, розповідач, ліричний герой.
31. Час і простір у літературно-художньому творі.
32. Властивості художнього часу й простору.
33. Можливості художніх часу й простору в епосі, драмі й ліриці.
34. Абстрактний і конкретний час і простір. Образи часу.
35. Психологізм. Характерні ознаки психологізму.
36. Можливості літературних родів для розкриття внутрішнього світу людини.
37. Форми психологічного зображення.
38. Основні прийоми психологічного зображення.
39. Поділ літератури на роди.
40. Історія розвитку літературних родів.
41. Поняття про жанр. Жанр і рід.
42. Зміна жанрів в літературному процесі.
43. Генезис і родові ознаки епосу.

44. Основні епічні жанри
45. Генезис і родові ознаки лірики. Проблеми класифікації типів ліричних творів. Жанровий поділ лірики.
46. Жанри ліро-епосу.
47. Генезис і родові ознаки драми. Жанрові типи драми.
48. Художньо документальні жанри літератури. Мемуари, щоденники, епістолярій, автобіографія та ін.
49. Вірш і проза. Уявлення про поетичну мову.
50. Метрична система віршування: принципи, поняття стопи, розміру, основні віршовані розміри.
51. Тонічне віршування.
52. Силабічне віршування.
53. Силабо-тонічне віршування, його особливості, розміри.
54. Рима, види рим, типи римування.
55. Поняття про літературний процес, його складові.
56. Літературні напрямки і течії. Історична динаміка напрямків в літературі.
57. Бароко, класицизм, сентименталізм як художні напрями.
58. Романтизм і реалізм як художні методи і напрями.
59. Модернізм. Символізм. Акмеїзм. Футуризм. Імажинізм. Експресіонізм. Імпресіонізм. Сюрреалізм. Екзистенціалізм.
60. Соціалістичний реалізм.
61. Постмодернізм та історія літератури.
62. Ознаки новітнього літературного процесу.
63. Жанровий спектр сучасної літератури.

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Безпечний І. Теорія літератури. – К., 2009.
2. Білоус П., Левченко Г. Вступ до літературознавства. – К., 2012.
3. Боневская Н. «Образ автора» как эстетическая категория // Контекст-1985. Литературно-критические исследования. – М., 1986.
4. Борев Ю. Эстетика. - Смоленск, 1997. - Т. 2.
5. Введение в литературоведение. Литературное произведение: Основные понятия и термины. - М., 1999.
6. Введение в литературоведение: Хрестоматия. – М., 1988.
7. Вступ до літературознавства: Хрестоматія. – К., 1995.
8. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. - К., 2001.
9. Кодак М. Поетика як система. - К., 2010.
10. Козлов А., Щербак С., Козлов Р. Азбука літературознавства. - К., 1995.
11. Кузьменко В. Словник літературознавчих термінів. – К., 1997.
12. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці, 2001.
13. Литературная энциклопедия терминов и понятий. – М., 2001.
14. Литературный энциклопедический словарь. - М., 1987.
15. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. – К., 2007.
16. Літературознавчий словник-довідник. – К., 1997.
17. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
18. Павличко С. Теорія літератури. – К., 2002.
19. Пахаренко В. Українська поетика. – К., 2009.

20. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства. - К., 1998.
21. Українська літературна енциклопедія. - К., 1988 - 1995. - Т. 1 - 3.
22. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: У 4 кн. - К., 1994.
23. Хализев В. Теория литературы. - М., 2000.
24. Чернец Л. Литературные жанры. - М., 1982.
25. Шляхова Н. Емоції і художня творчість. - К., 1981.
26. Эсалнек А. Внутрижанровая типология и пути ее изучения. - М., 1988.

Додаткові

27. Арутюнова Н. Образ, метафора, символ в контексте жизни и культуры // Res philologica. Филологические исследования. - М., 1990.
28. Асеев Н. Родословная поэзии. - М., 1990.
29. Афанасьев В. Мир живого: системность, эволюция и управление. - М., 1986.
30. Бандура О. Вивчення елементів теорії літератури в 9 - 11 класах. - К., 1989.
31. Баррі П. Вступ до теорії: Літературознавство і культурологія. - К., 2008.
32. Буало Н. Поетичне мистецтво (будь-яке видання).
33. Волков И. Литература как вид художественного творчества. - М., 1985.
34. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Загальне літературознавство. - Рівне, 1998.
35. Гаспаров М. Очерк истории европейского стиха. - М., 1989.
36. Денисова Т. Роман і романісти США ХХ століття. - К., 1990.
37. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поезика. - Дрогобич, 2008.
38. Іванишин В. Нариси з теорії літератури. - К., 2010.
39. Ігнатенко М. Генезис сучасного художнього мислення. - К., 1986.
40. Качуровський І. Генерика і архітектоніка. - К., 2005.
41. Ключек Г. Поетика і психологія. - К., 1990.
42. Ключе Р. О русском авангарде, философии Ницше и социалистическом реализме // Вопросы литературы. - 1990. - № 9.
43. Ковалев В. Выразительные средства художественной речи. - К., 1985.
44. Комарова А. Метафоры и аллегории в произведениях Шекспира. - Л., 1989.
45. Кухар-Онишко О. Індивідуальний стиль письменника: генезис, структура, типологія. - К., 1985.
46. Левитан Л., Цилевич Л. Основы изучения сюжета. - Рига, 1990.
47. Левитан Л., Цилевич Л. Сюжет в художественной системе литературного произведения. - Рига, 1990.
48. Ленсу Е. Художественная идея и образный мир литературного произведения. - Мн., 1986.
49. Лессінг Г. Гамбурзька драматургія (будь-яке видання).
50. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. - К., 2007.
51. Манн Ю. Автор и повествование // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. - 1991. - Т. 50. - № 1.
52. Мешкова Л. Авторская позиция в современной прозе (Теоретический аспект) // Филологические науки. - 1988. - № 3.
53. Модернизм: Анализ и критика основных направлений. - М., 1987.
54. Наливайко Д. Направления, течения, стили. - К., 1985.
55. Наєнко М. Романтичний епос. - К., 1988.
56. Наєнко М. Українське літературознавство: Школи, напрями, тенденції. - К., 1997.
57. Панов М. Ритм и метр в русской поэзии. Статья вторая. Словесный ярус // Поетика и стилистика. 1988 - 1990. - М., 1991.
58. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури? - К., 2005.

59. Потебня О. Эстетика и поэтика слова. - К., 1985.
60. Потебня А. Теоретическая поэтика. - М., 1990.
61. Руднева Е. Об эмоциональном «элементе» в составе литературного направления // Вестник Московского ун-та. - 1986. - Сер. 9. Филология. - С. 22 - 30.
62. Савенець А. Літературна школа - один із «блукуючих» термінів // Слово і час. - 2000. - № 4. - С. 44 - 50.
63. Сидоренко Г. Як читати і розуміти художній твір. - К., 1988.
64. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика: Учеб. пособие. - М., 1999.
65. Тынянов Ю. Литературный факт. - М., 1993.
66. Фролова К. Цікаве літературознавство. - К., 1991.
67. Холшевников В. Стиховедение и поэзия. - Л., 1991.
68. Чижевський Д. Культурно-історичні епохи // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. - К., 1994. - Т. 3.
69. Яус Г. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика. - К., 2011.
70. Яценко М. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Українська мова і література в школі. - 1989. - № 2.

Інтернет-ресурси

71. Бібліотека «Джерело»: <http://ukrlib.com>
72. Бібліотека українського центру: <http://ukrcenter.com>
73. Нац. бібліотека України: <http://chl.kiev.ua>
74. philologos.narod.ru/
75. www.ilnan.gov.ua/CALSU.htm
76. littera.websib.ru/volsky/article.htm?5
77. www.kodges.ru/100652-teoriya-literatury.html
78. <http://humanitas.ucsb.edu/shuttle/theory.html>
79. obuk.ru/.../70857-teoriya-literatury-poyetika
80. mirknig.com/.../1181436075-teoriya-liter
81. <http://natapa.org/biblio/programs/history-posobije>
82. <http://znanium.com/bookread.php?book=406016>
83. <http://znanium.com/bookread.php?book=374441>